

Drogová scéna Slovenskej republiky z pohľadu omamných a psychotropných látok

Anotácia: Príspevok je zameraný na charakteristiku drogovej scény Slovenskej republiky z pohľadu omamných a psychotropných látok. Zaoberá sa súčasnými trendmi na slovenskom drogovom trhu. Autorky v príspevku venujú pozornosť najčastejšie zneužívaným omamným a psychotropným látkam na Slovensku a vývoju počtu ich záchytovej za obdobie posledných desiatich rokov (2005 až 2014). V príspevku svoju pozornosť venujú aj trendom v počte liečených užívateľov drog.¹

Kľúčové slová: omamné a psychotropné látky, drogy, trh s drogami, záchyty drog, užívanie drog.

Úvod

Problematika omamných a psychotropných látok (ďalej len „drogy“, resp. „psychoaktívne látky“) a ich užívanie sú fenoménom, ktorý sprevádza ľudstvo celé tisícročia. Narkotiká boli ľuďom známe už 4000 rokov pred naším letopočtom. Užívanie drog bolo súčasťou šamanských obradov v staroveku, liečebných postupov bylinkárov v stredoveku, dokonca sa drogy stali módnym doplnkom spoločenskej smotánky v 20. rokoch minulého storočia.² V priebehu storočí sa stali súčasťou každodenného života ľudskej spoločnosti.

Vývoj drogovej scény bol na území Slovenskej republiky (ďalej len „SR“) odlišný od vývoja väčšiny krajín sveta, čo súviselo s existenciou tzv. železnej opony. Do konca 80. rokov 20. storočia bolo Slovensko využívané prevažne na transport drog do iných krajín. Prudký rozvoj zaznamenala slovenská drogová scéna až po roku 1989. V krátkom období po otvorení hraníc, na začiatku 90. rokov 20. storočia, sa SR postupne menila z tranzitnej krajiny aj na oblasť medzinárodného obchodu s drogami. Pre dobrú geografickú polohu sa stáva križovatkou významných medzinárodných drogových trás celosvetového významu ako „Balkánska cesta“, „Dunajská vodná cesta“ a „Hodvábna cesta.“ Slovensko je krajinou so samostatným, plne rozvinutým drogovým trhom pružne reagujúcim na všetky trendy³, na ktorom je možné nájsť zastúpenie všetkých druhov drog.

Ak však hovoríme o postavení drog na drogovom trhu a ich ponuke v SR, nesmieme zároveň zabúdať na užívanie týchto drog v populácii. Užívanie drog sa vzťahuje na viacero foriem spotreby, ktoré siahajú v nepretržitom slede od jednorazového experimentálneho užitia až po návykové a závislé užívanie.⁴ Motívom prvého užitia psychoaktívnych látok môže byť zvedavosť, navodenie príjemných pocitov alebo zmiernenie nepríjemných pocitov. Motívom opätovného užívania látky je vyvolaná potreba na opakované prežívanie príjemných zmien v správaní, ktoré látka vyvolala. Po viacnásobnom užití látky sa začínajú vyskytovať abnormality prejavujúce sa v zmenách postojov a hodnotových preferencií. Následne sa môžu prejavovať jednotlivé znaky závislosti od nutkavej túžby po droge ku zmenám tolerancie na látku, senzitivizáciu⁵ až k abstinenčným príznakom, dominantnej myšlienke na užitie drogy,

¹ V čase spracovania príspevku nemali autorky k dispozícii údaje o počte liečených užívateľov drog v Slovenskej republike za rok 2014. Z tohto dôvodu v príspevku analyzujú trend v počte liečených užívateľov drog na Slovensku iba do roku 2013.

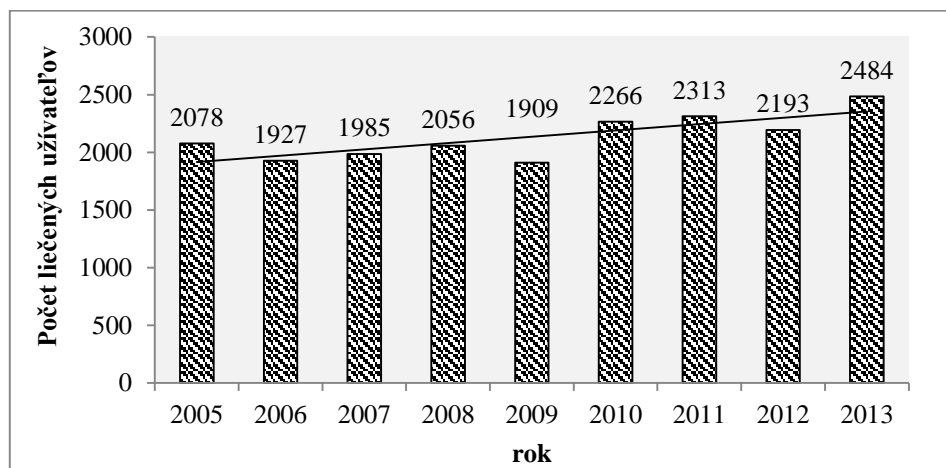
² BLAŽEJOVSKÝ, M. 2011. Psychologické aspekty drogovej kriminality. In *Bulletin národnej protidrogovej centrály*, s. 8.

³ Národné monitorovacie centrum pre drogy. Národná správa pre EMCDDA – Stav drogových závislostí a kontrola drog v SR. [online]. [cit. 2014-11-03]. Dostupné na internete: <http://www.infodrogy.sk/narodnasprava/index.cfm?module=ActiveWeb&page=WebPage&s=04_10>.

⁴ Európske monitorovacie centrum pre drogy a drogovú závislosť. Európska správa o drogách: Trendy a vývojové zmeny. 2014, s. 18 (ďalej len „Európska správa o drogách“).

⁵ Senzitivizáciou rozumieme intenzívnejšie (obyčajne príjemné) účinky drogy pri jej opakovanom užití.

pokračovanie v užívaní, poruche kontroly užívania drogy, zužovaniu osobného repertoáru užívania drogy a návrat k opakovanému užitiu po období abstinencie.⁶ Vtedy už môžeme hovoriť o syndróme závislosti od psychoaktívnych látok, ktorý je charakterizovaný podľa Medzinárodnej klasifikácie chorôb (ďalej len „MKCH-10“). Užívanie psychoaktívnych látok je charakterizované všetkými formami užívania, ktoré sa vo svojom množstve, výskyte a motivačnom kontexte odlišujú od vzorov zneužívania a závislosti.⁷ V súlade s metodikou EMCDDA⁸ užívateľmi drog sú osoby užívajúce nezákonné drogy, ktoré sa delia na dve skupiny. Prvú skupinu predstavujú osoby drogovovo závislé, ktoré systematicky zneužívajú drogy so známami chorobnej toxikomanickej závislosti (fyzickej, psychickej). Druhú skupinu tvoria osoby zneužívajúce drogy, ktoré sú charakterizované nesystematickým zneužívaním drogy.⁹ Súčasná drogová scéna je z pohľadu užívania omamných a psychotropných látok na Slovensku odlišná od tej v minulosti. Za posledné roky zaznamenala viacero zmien. V prevažnej miere sa podobá drogovej scéne Európy, kde dochádza ku stagnácii až poklesu užívania klasických drog a významnejšími sa stávajú nové psychoaktívne látky, stimulanty, syntetické drogy a lieky. Súčasným trendom v užívaní drog sa stalo užívanie viacerých druhov nezákonných drog, resp. ich užívanie v kombinácii s alkoholom alebo liekmi. Počet liečených drogovovo závislých pacientov stúpa, čo môžeme považovať za pozitívny moment, avšak ich vek klesá. Najvyšší podiel liečených užívateľov drog sa vyskytuje vo veku 20 až 34 rokov. Najnižší priemerný vek zaznamenaný u mužov je 20 rokov, a to pri užívaní halucinogénov. Najnižší priemerný vek u žien je tiež 20 rokov, avšak pri užívaní cannabisu. V roku 2013 podstúpilo liečbu v SR 2484 užívateľov, pričom ide o najvyšší počet pacientov za posledné desaťročie. Ako je vidieť v grafe 1, oproti roku 2012 bolo v roku 2013 liečených o 291 pacientov viac.¹⁰

Graf 1 Liečenie užívateľa drog v SR a trend vývoja ich počtu v SR v rokoch 2005 – 2013. (Zdroj: Drogová závislosť – liečba užívateľa drog v SR 2013.)

⁶ NOVOTNÝ, V. 2013. Špeciálna psychiatria, s. 141.

⁷ SMILKOVÁ, E. 2012. Efektívna drogová prevencia v školách a školských zariadeniach, s. 10.

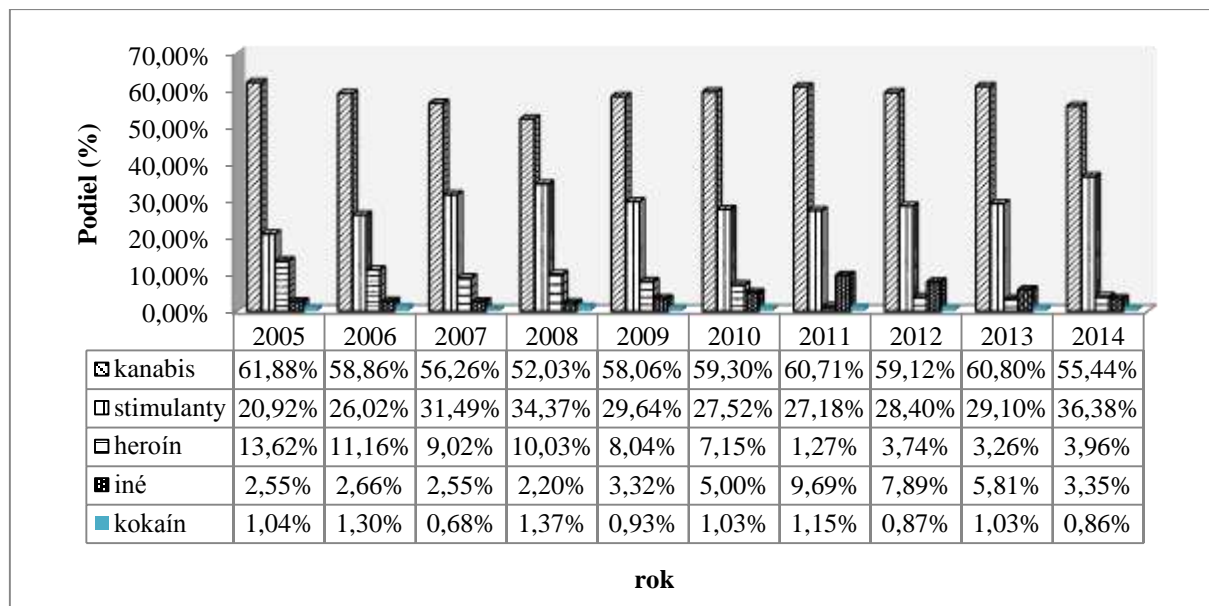
⁸ EMCDDA – Európske monitorovacie centrum pre drogy a drogovú závislosť.

⁹ Národné centrum zdravotníckych informácií. Drogová závislosť – liečba užívateľa drog v SR 2012 [online]. [cit. 2015-12-02]. Dostupné na internete: <<http://www.nczisk.sk/Documents/publikacie/2012/zs1344.pdf>>.

¹⁰ Informácie o liečených užívateľoch drog na Slovensku poskytuje každoročne odbornej, ale aj širokej verejnosti Národné centrum zdravotníckych informácií (ďalej len „centrum“). Tieto informácie získava centrum prostredníctvom „Hlásenia o užívateľovi drogy liečenom zo závislosti“ (ďalej len „hlásenie“). Hlásenia predkladajú liečebné zariadenia poskytujúce medicínsku liečbu užívateľom, ale aj zariadenia poskytujúce inú ako medicínsku liečbu, ktorými sú napríklad zariadenia sociálnej starostlivosti alebo pedagogicko-psychologické poradne.

Najčastejšie zneužívané drogy v SR za obdobie rokov 2005 až 2014

Dominantné postavenie má na slovenskom drogovom trhu **kanabis**¹¹. Jeho podiel sa na celkovom počte zadržaných omamných a psychotropných látok pohyboval v období rokov 2005 až 2014 od 52,03 % do 61,88 %.

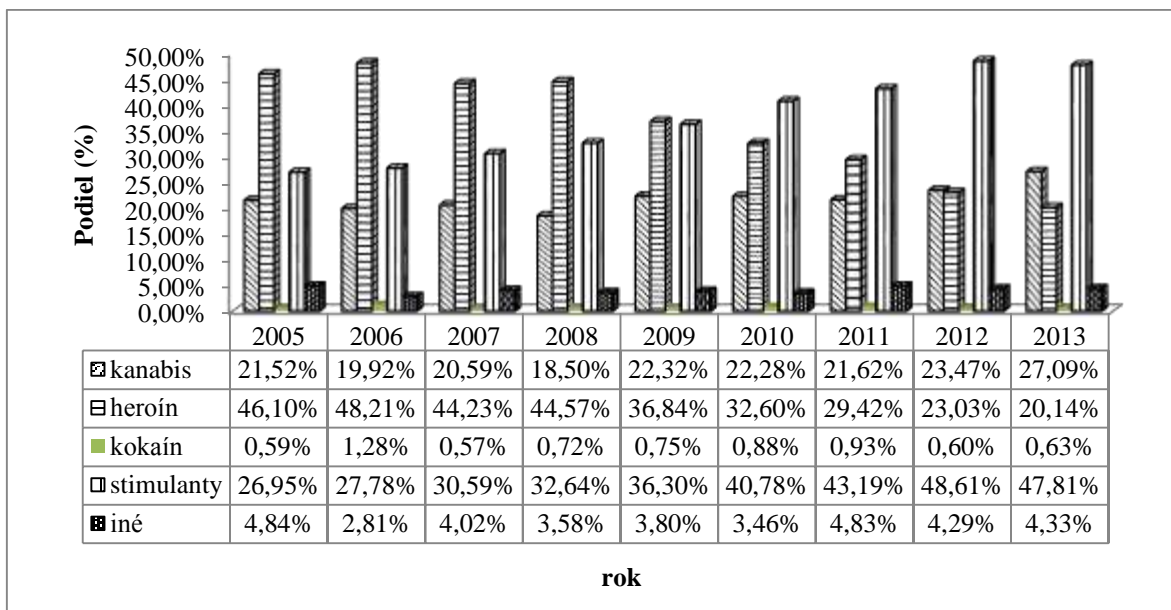

Graf 2 Podiel najčastejšie zneužívaných drog na celkovom počte záchytov drog v SR v období rokov 2005 – 2014.

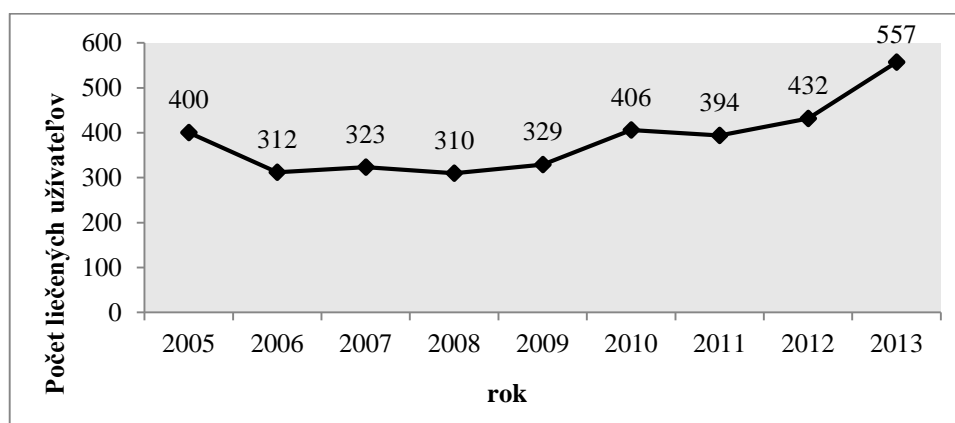
(Zdroj: Výročná správa o stave drogovej problematiky na Slovensku za rok 2008, Národná správa o stave drogovej problematiky za rok 2013, Správa o stave a vývoji drogovej scény na území Slovenskej republiky v roku 2014 /ďalej len „Správa o stave a vývoji drogovej scény v SR 2014“/.)

Kým v rokoch 2005 až 2007 počet záchytov kanabisu rástol, od roku 2008 už striedavo dochádzalo k nárastu a poklesu týchto záchytov. Najvyšší počet záchytov kanabisu bol zaznamenaný v roku 2009 (1624) a 2011 (1579), najmenší zase v roku 2005 (1068). V rámci počtu liečených užívateľov drog však kanabis predstavuje až druhú najpočetnejšiu skupinu. Z celkového počtu liečených užívateľov drog v období rokov 2005 až 2013 predstavujú užívatelia kanabis 22,08 %. Od roku 2011 však počet týchto pacientov stúpa. Najviac liečení užívateľov kanabisu bolo na Slovensku v sledovanom období zaznamenaných v roku 2013 (557) a najmenej v roku 2008 (310).

¹¹ Pod pojmom kanabis autorky rozumejú marihuanu (rastlinný kanabis), hašiš (kanabisová živica) a rastliny konope.

Graf 3 Podiel liečených užívateľov podľa primárne užívanej drogy na Slovensku v rokoch 2005 – 2013.
(Zdroj: Drogová závislosť – liečba užívateľa drog v SR 2013.)

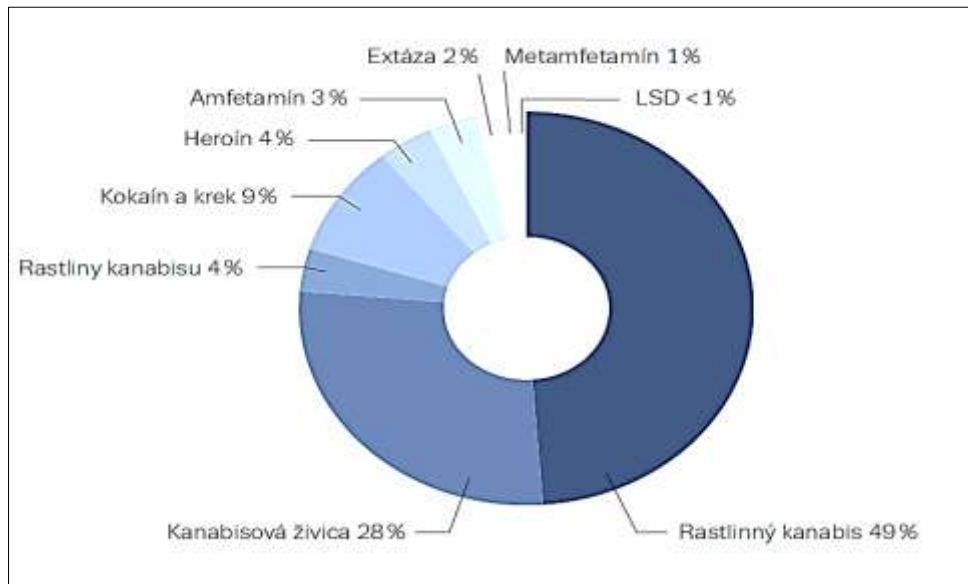
Graf 4 Vývoj počtu liečených užívateľov cannabisu v SR v rokoch 2005 – 2013.
(Zdroj: Drogová závislosť – liečba užívateľa drog v SR 2013.)

Najvýraznejšie zastúpenie v tejto skupine drog má jednoznačne *marihuana*, ktorá patrí u nás dlhodobo k najčastejšie zneužívaným drogám. Počet jej záchytov v danej skupine drog predstavoval v rokoch 2005 až 2014 až 95,19 % (12314 záchytov). Hoci v rámci postavenia marihuany na slovenskom drogovom trhu nedošlo k výraznejším zvratom, v súčasnosti je pri nej možné sledovať niekoľko zmien oproti minulosti. Ide predovšetkým o zmeny v oblasti pestovania konope, ktorého je marihuana produktom. Konope sa na začiatku 21. storočia pestovalo prevažne pre potreby slovenských užívateľov, avšak v posledných piatich rokoch dochádza k jeho pestovaniu aj s cieľom vývozu marihuany do zahraničia. Zmenil sa aj spôsob pestovania konope. Outdoorové pestovanie (pestovanie vo voľnej prírode) vystriedalo pestovanie indoorovým spôsobom v priestoroch, v ktorých sú vytvorené vhodné laboratórne podmienky na jeho rast a umožňujú pestovateľom vyprodukovať až niekoľko desiatok kilogramov marihuany v jednom pestovacom cykle.¹² Producentov marihuany je možné rozdeliť na dve skupiny, a to na maloproducentov a veľkoproducentov. Veľkoproducentmi sú prevažne organizované skupiny páchatel'ov

¹² Správa o stave a vývoji drogovéj scény na území Slovenskej republiky za rok 2013, s.2 (ďalej len „Správa o stave a vývoji drogovéj scény v SR 2013“).

vietnamského etnika, ktorí prevažnú časť vyprodukovanej marihuany vyvážajú za hranice SR, len malá časť ostáva na domácom drogovom trhu. Malé laboratóriá na produkciu marihuany zakladajú predovšetkým páchatelia slovenského pôvodu. Tí pestujú konope buď pre vlastnú potrebu, alebo pre užší okruh ďalších užívateľov marihuany.

Situácia týkajúca sa kanabisu je na Slovensku v podstate podobná situácii v Európe. Podľa Európskej správy o drogách „vyše 80 % zachytených drog v Európe tvorí kanabis, čo odráža pomerne vysokú prevalenciu užívania tejto drogy,¹³ pričom dve tretiny všetkých týchto záchytov v súčasnosti predstavujú záchyty marihuany.

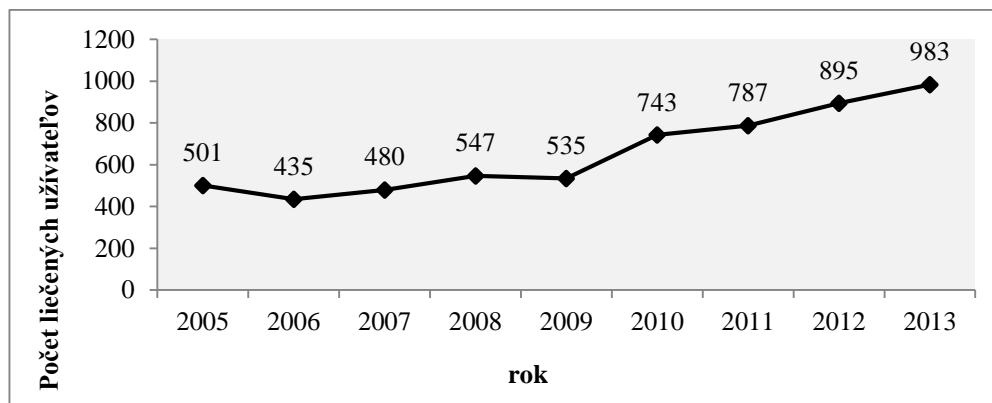

Obrázok 1 Záchyty najviac zneužívaných drog v Európe za rok 2012.
(Zdroj: Európska správa o drogách.)

Druhú najpočetnejšiu skupinu drog v rámci záchytov drog na Slovensku za obdobie rokov 2005 až 2014 predstavujú **stimulanty**.¹⁴ Ich podiel sa na celkovom počte záchytov drog na Slovensku pohyboval v rozmedzí 20,92 % až 36,38 %. V období rokov 2005 až 2009 mal vývoj počtu záchytov stimulantov narastajúci trend. Od roku 2010 malo množstvo záchytov skôr kolísavý charakter, keď roky s poklesom záchytov striedali roky s ich nárastom. Najväčší počet záchytov stimulantov bol realizovaný v roku 2008 a 2009 (829), najmenej v roku 2005 (361). Napriek skutočnosti, že v záchytoch drog na Slovensku za obdobie rokov 2005 až 2014 sú stimulanty až druhou najpočetnejšou skupinou, v rámci počtu liečených užívateľov zastávajú prvé miesto. Podiel liečených užívateľov stimulantov v SR v sledovanom období predstavoval až 37,65 %, pričom sa od roku 2009 neustále zvyšuje, čo potvrdzuje aj krivka jeho vývoja znázornená v grafe 5.

¹³Európska správa o drogách, s. 18.

¹⁴ Pod pojmom stimulanty autorky rozumejú amfetamíny, metamfetamín (pervitín) a MDMA (extáza).

Graf 5 Vývoj počtu liečených užívateľov stimulantov v SR v rokoch 2005 – 2013.
(Zdroj: Drogová závislosť – liečba užívateľa drog v SR 2013.)

V rámci tejto skupiny drog má dominantné postavenie *metamfetamín (pervitín)*, ktorý sa stal po marihuane druhou najčastejšie zneužívanou drogou tretieho tisícročia na Slovensku.¹⁵ Správa o stave a vývoji drogovej scény v SR 2013 uvádza, že podľa informácií poskytnutých zložkami Policajného zboru je pervitín najlepší „obchodný artikel“ v oblasti omamných a psychotropných látok vyrábaný na vlastnom území. Záujem užívateľov drog o pervitín na Slovensku narastá podľa Bučkovej¹⁶ z týchto dôvodov: pervitín je ľahko dostupnou drogou, má výraznejší stimulačný účinok v porovnaní s kokaínom, jeho cena za dávku je v porovnaní s kokaínom nižšia. Pervitín sa na Slovensku už dlhobojšie vyrába v malých (kuchynských) laboratóriách s jednoduchým vybavením, v prenosných laboratóriách, ktoré je možné pravidelne sťahovať z objektu do objektu, a v špeciálnych laboratóriách s vysokou produktivitou a kvalitou pripravenej drogy.¹⁷ Pervitín je vyrábaný prevažne z efedrínu, ktorý je k nám dovážaný buď vo forme tabliet, alebo vo forme prášku z Poľska, prípadne Srbska. Postavenie pervitínu ako dominantnej drogy v skupine stimulantov na Slovensku potvrdzuje aj jeho podiel – 95,12 % (6199 záchyty) – na celkovom záchyte stimulantov v rokoch 2005 až 2014.

Stav súvisiaci s užívaním stimulantov v Európe je možné z hľadiska foriem ich užívania charakterizovať ako geograficky rozmanitý. Extáza je najčastejšie užívaná v krajinách južnej a strednej Európy, amfetamíny zase v stredných a severných krajinách.¹⁸ Výrazný rozdiel medzi jednotlivými krajinami Európy je možné vidieť najmä v užívaní metamfetamínu. Užívanie metamfetamínu nie je z historického hľadiska v Európe veľmi rozšírené, no napriek tejto skutočnosti dochádza v posledných rokoch k jeho zvyšovaniu, a to najmä v Nemecku, Grécku, na Cypre a v Turecku.¹⁹ V rámci výroby pervitínu boli v Európe identifikované dve hlavné oblasti jeho produkcie. Prvú oblasť tvoria pobaltské štáty. Výroba sa tu sústreďuje najmä na okolie Litvy a metamfetamín je určený prevažne na export do Nórska, Švédska a Veľkej Británie. Druhá oblasť je sústredená okolo Českej republiky (ďalej len „ČR“) a SR. Tu sa výroba zameriava predovšetkým na efedrín a pseudoefedrín.²⁰

¹⁵ BUČKOVÁ, I. 2012. Omamné a psychotropné látky a drogová trestná činnosť. In Sociálna prevencia. [online]. 2012, roč. 7., č. 1. [cit. 2014-11-03]. Dostupné na internete:

<www.infodrogy.sk/indexAction.cfm?module=Library&action=GetFile&DocumentID=982>. ISSN 1336-9679.

¹⁶ BUČKOVÁ, I. 2012. Omamné a psychotropné látky a drogová trestná činnosť. In Sociálna prevencia. [online]. 2012, roč. 7., č. 1. [cit. 2014-11-03]. Dostupné na internete:

<www.infodrogy.sk/indexAction.cfm?module=Library&action=GetFile&DocumentID=982>. ISSN 1336-9679.

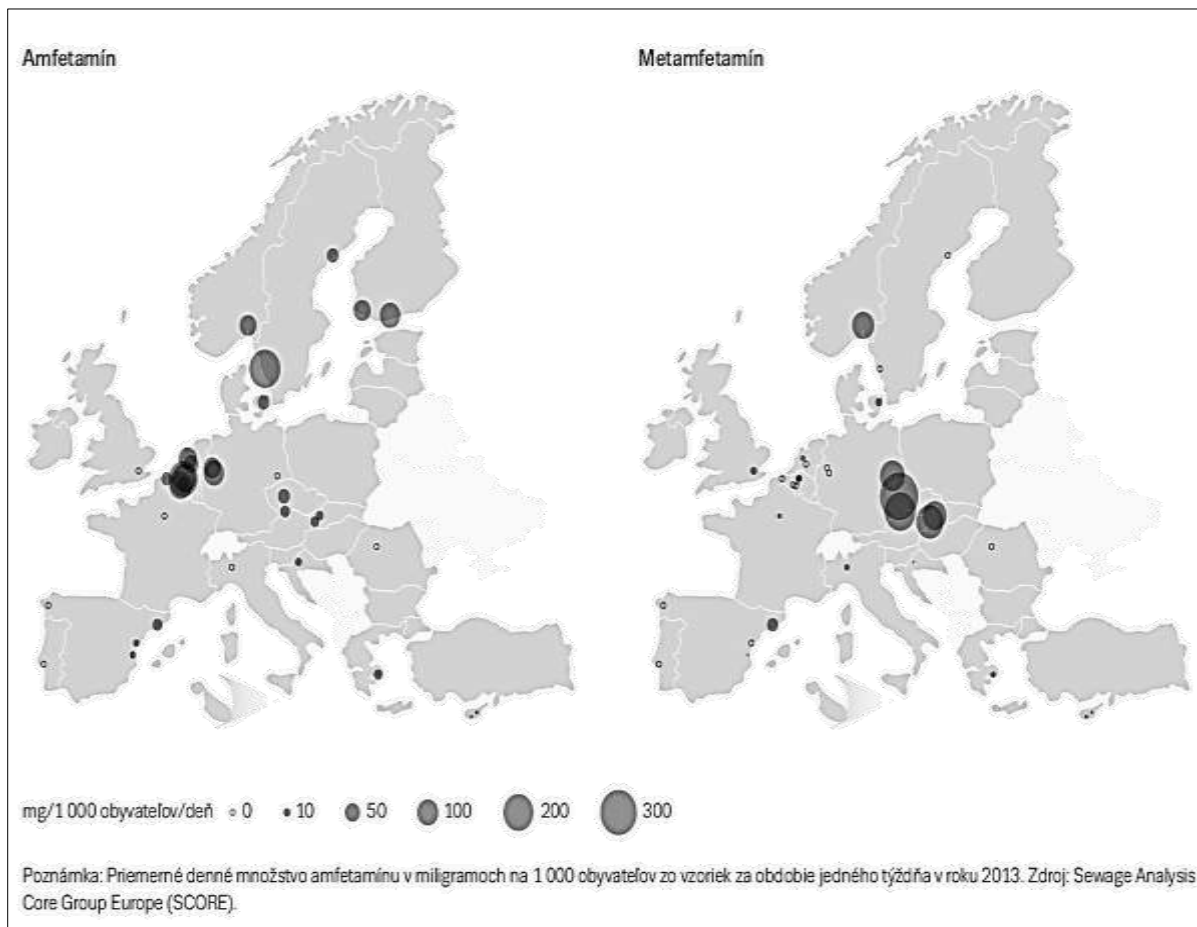
¹⁷ Správa o stave a vývoji drogovej scény v SR 2013, s. 6.

¹⁸ Európska správa o drogách, s. 37.

¹⁹ Drogy na meniacom sa európskom trhu – analýza EMCDDA 2014. [online]. [cit. 2014-11-05]. Dostupné na internete: <www.infodrogy.sk/indexAction.cfm?module=Library&Action=GetFile&DocumentID=1090>.

²⁰ Európska správa o drogách, s. 24.

ČR a Slovensko sú zároveň dvoma európskymi krajinami, v ktorých je problém užívania metamfetamínu najvýraznejší, čo dokazuje aj jeho úroveň koncentrácie v odpadových vodách. Tá je podľa Európskej správy o drogách spomedzi miest Európy najvyššia práve v mestách ČR a SR.

Obrázok 2 Výskyt amfetamínu a metamfetamínu v odpadových vodách vo vybraných európskych mestách. (Zdroj: Európska správa o drogách.)

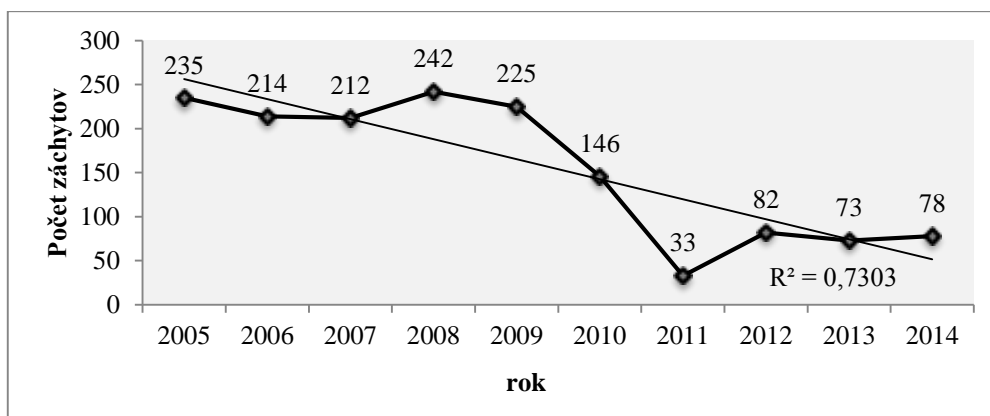
Trojicu najčastejšie zneužívaných drog v SR uzatvára **heroín** s počtom 1540 záchytov, čo z celkového počtu záchytov v období rokov 2005 až 2014 predstavuje 6,92 %. Tento druh drogy je na naše územie dovážaný prevažne z Afganistanu a na územie Európy je pašovaný niektorou z vetiev Balkánskej cesty. Záujem konzumentov drog o heroín na Slovensku však postupne klesá. Príčin tohto poklesu je niekoľko. Jednou z nich môže byť samotná kvalita heroínu, ktorá v súčasnosti predstavuje iba 3 % až 5 % účinnej látky. Nízka koncentrácia účinnej látky v heroíne je spôsobená najmä jeho viacnásobným riedením. Ďalším a hlavným dôvodom poklesu záujmu užívateľov drog o heroín je jeho nahrádzanie fentanylom²¹, čo sa naplno prejavilo v roku 2011, keď bol heroín takmer úplne vytlačený z drogovej scény v Bratislave a jej okolí.²² Znížený záujem konzumentov o heroín a jeho ponuky na slovenskom drogovom trhu dokazuje aj pokles jeho záchytov a liečených užívateľov v období rokov 2005 až 2014. Kým sa počet záchytov heroínu v rokoch 2005 až 2009

²¹ Fentanyl je syntetická látka, ktorá má analgetické účinky. Jej účinnosť je 80-násobne vyššia ako pri heroíne.

²² Národné monitorovacie centrum pre drogy. 2013. Stav drogovej problematiky na Slovensku – Súhrn Výročnej správy NMCD o stave drogovej problematiky v roku 2012 [online]. 1. vyd. Košice: Equilibria, s.r.o., 2013. [cit. 2014-11-05]. Dostupné na internete:

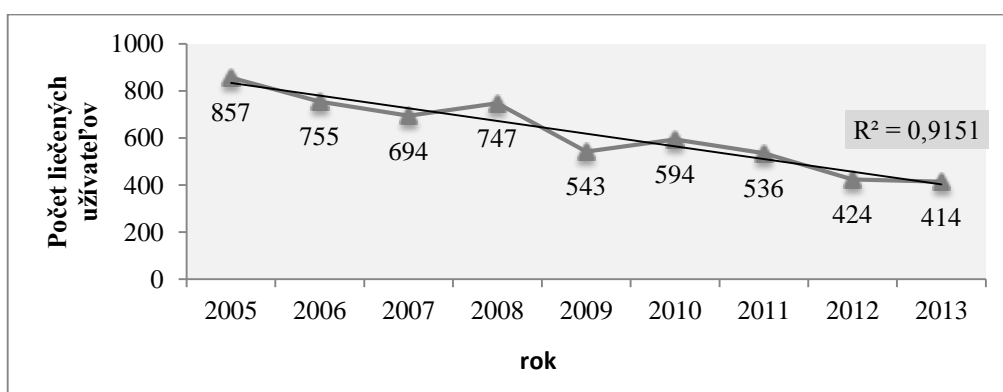
<www.infodrogy.sk/indexAction.cfm?module=Library&action=GetFile&DocumentID=1072>. ISBN 978-80-8143-088-6.

pohyboval v priemere okolo 226 (od 212 do 235), už v roku 2010 je možné vidieť jeho prudký pokles oproti roku 2009 o takmer 35 %. V roku 2011 dokonca došlo k poklesu počtu jeho záchytov oproti roku 2010 o takmer 77 % (zo 146 záchytov v roku 2010 na 33 záchytov v roku 2011). Liečení užívateľa heroínu sa na celkovom počte liečených osôb závislých od drog podieľali v danom období 35,74 %. V období rokov 2005 až 2009 mal počet liečených užívateľov heroínu kolísavý charakter. Od roku 2010 však každoročne klesá, pričom od roku 2005 do roku 2013 sa znížil až o polovicu (z 857 liečených užívateľov v roku 2005 na 414 v roku 2013). Znižujúci sa záujem o heroín potvrdzuje aj trendová krivka jeho záchytov a počtu liečených užívateľov v rokoch 2005 až 2013 znázornená v grafe 6 a 7.

Graf 6 Trend počtu záchytov heroínu v SR v rokoch 2005 – 2014.

(Zdroj: Výročná správa o stave drogovej problematiky na Slovensku za rok 2008, Národná správa o stave drogovej problematiky za rok 2013, Správa o stave a vývoji drogovej scény v SR 2014.)

Graf 7 Trend počtu liečených užívateľov heroínu v SR v rokoch 2005 – 2013.

(Zdroj: Drogová závislosť – liečba užívateľa drog v SR 2013.)

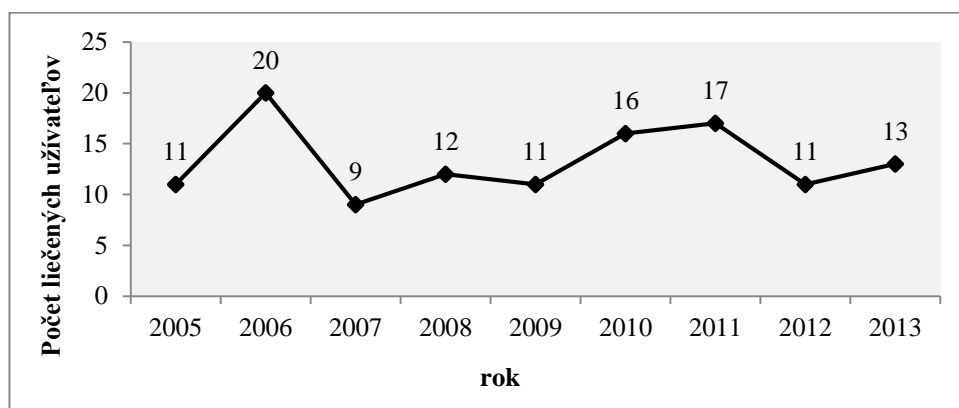
Klesajúci trend záujmu konzumentov o heroín na Slovensku kopíruje celosvetovú tendenciu, v rámci ktorej sú „ukazovatele pre heroín všeobecne stabilné alebo vykazujú klesajúci trend.“²³ Podľa Európskej správy o drogách bol v rokoch 2002 až 2010 počet záchytov heroínu v Európe prevažne ustálený. Od roku 2010 však tento počet značne poklesol, čo sa prejavuje v trendoch v oblasti údajov o čistote drogy a v oblasti trestných činov spojených s ponukou drog. Podobne ako na Slovensku aj v ďalších štátoch Európy sa ako náhrada heroínu používajú syntetické opioidy. Sú nimi najmä fentanyly a látky, ktoré sa používajú ako alternatíva v rámci liečby pacientov závislých od opioidov (napr. metadón).

Medzi známe nelegálne látky vyskytujúce sa na slovenskom drogovom trhu patrí okrem cannabisu, stimulantov a heroínu aj **kokaín**. Je drogou, ktorá je na územie SR dovážaná prevažne príslušníkmi albánskeho etnika, ktorí majú silné väzby na drogové kartely

²³ Európska správa o drogách, s. 11.

v Južnej Amerike a Karibiku. Centrum obchodu s kokaínom tvorí Bratislava a územie západného Slovenska. Užívanie kokaínu sa takmer vôbec nevyskytuje na východnom Slovensku, čo je pravdepodobne zapríčinené výškou ceny tejto drogy, ako aj jej ťažšou dostupnosťou.

Počet záchytov tohto druhu drogy sa v období rokov 2005 až 2014 pohyboval v priemere na úrovni 23 záchytov. Vývoj počtu záchytov v jednotlivých rokoch je však možné charakterizovať ako kolísavý. Roky so zvýšeným počtom záchytov striedajú roky s ich poklesom. Množstvo záchytov kokaínu sa v rokoch 2005 až 2014 pohybovalo od 16 (r. 2006) do 33 (r. 2007). Množstvo liečených užívateľov tohto druhu drogy sa podobne ako množstvo jej záchytov pohybovalo oproti iným druhom psychoaktívnych látok na pomerne nízkej úrovni. Počet liečených užívateľov kokaínu mal pomerne stabilný charakter. V rokoch 2005 až 2013 sa pohyboval od 9 (r. 2007) do 20 liečených osôb (r. 2006).

Graf 8 Vývoj počtu liečených užívateľov kokaínu v SR v rokoch 2005 – 2013.
(Zdroj: Drogová závislosť – liečba užívateľa drog v SR 2013.)

V rámci Európy patrí kokaín medzi najčastejšie užívané stimulačné drogy. Je dostupný v dvoch formách, a to ako kokaínový prášok a ako krekový kokaín, ktorý sa dá fajčiť. Podľa Európskej správy o drogách však v posledných rokoch dochádza k poklesu užívania tejto drogy a klesá aj počet jeho záchytov.

Samostatnú kapitolu v rámci drogového trhu a zároveň riziko nemalého rozsahu pre zdravie jednotlivcov a v konečnom dôsledku aj verejné zdravie predstavujú v súčasnosti **nové psychoaktívne látky**²⁴. Tieto látky nie sú kontrolované medzinárodným právom a veľmi často sú vyrábané na účel napodobnenia účinkov klasických drog. Ide prevažne o látky vyrobené prostredníctvom laboratórnej syntézy, pričom sú minimálne 10 až 90-násobne účinnejšie ako pôvodné drogy (kokaín, marihuana a pod.).²⁵ Keďže väčšina týchto látok nespadá pod právnu kontrolu, stávajú sa voľne dostupnými. Ich legálne využitie však takmer vôbec neexistuje.

Na trhu sú dostupné najmä tieto kategórie nových psychoaktívnych látok:

- **syntetické kanabinoidy** – látky, ktoré majú podobné účinky ako hlavná psychoaktívna zložka marihuany; sú často pridávané do bylenných zmesí a predávajú sa ako *Spice*, *K2*, *Kronic*,

²⁴ Novou psychoaktívnou látkou sa v zmysle rozhodnutia Rady Európy 2005/387/SVV z 10. mája 2005 o výmene informácií, hodnotení rizika a kontrole nových psychoaktívnych látok rozumie nová omamná alebo psychotropná látka v čistej forme alebo prípravku, ktorá nie je kontrolovaná podľa Jednotného dohovoru OSN o omamných látkach z roku 1961 alebo Dohovoru OSN o psychotropných látkach z roku 1971, môže však predstavovať ohrozenie verejného zdravia porovnateľné s ohrozením, ktoré predstavujú látky uvedené v týchto dohovorech. (Zdroj: <http://www.emcdda.europa.eu/publications/drugs-in-focus/responding-to-new-psychoactive-substances>).

²⁵ Správa o stave a vývoji drogovej scény v SR 2013, s. 10.

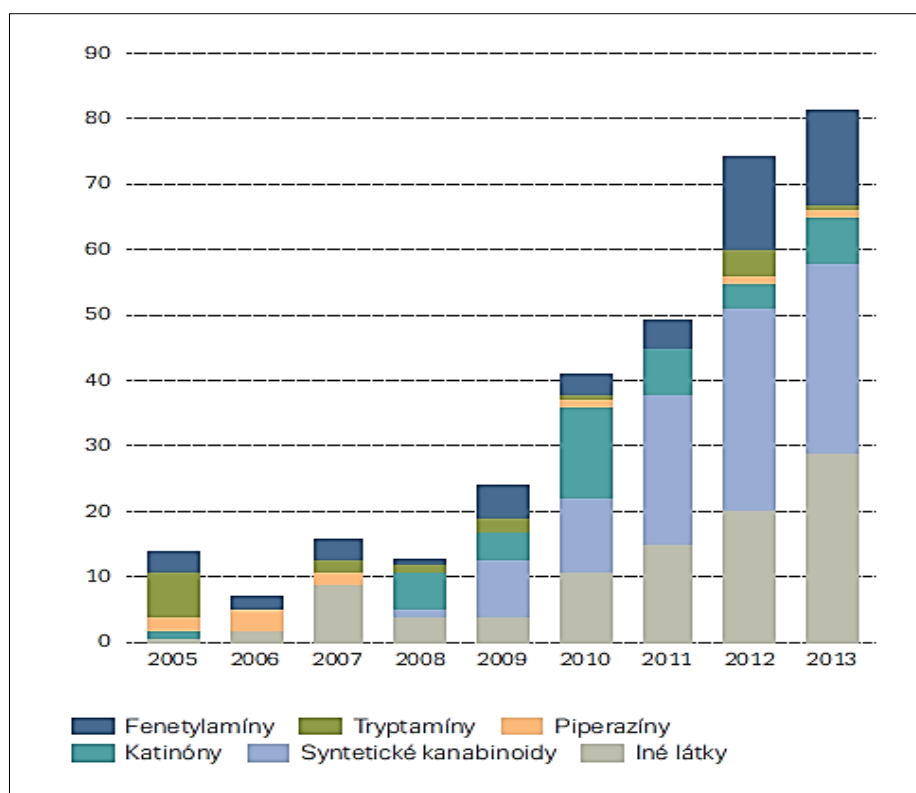
- **syntetické katinóny** – deriváty medzinárodne kontrolovanej látky katinón, jednej z aktívnych látok rastliny khat; majú prevažne povzbudzujúce účinky a patria medzi najčastejšie hlásené nové psychoaktívne látky,
- **ketamín** – anestetikum využívané v medicíne, ktoré má v nízkych dávkach stimulačné účinky a vo vysokých dávkach vyvoláva halucinácie,
- **fenyletylamíny** – látky podobné amfetamínu a metamfetamínu s prevažne povzbudzujúcimi účinkami; ich modifikáciou môže vzniknúť silný halucinogén ako je napr. *Bromo DragonFly*,
- **piperazíny** – látky, ktoré pôsobia stimulačne na centrálny nervový systém; často predávané ako „extáza“,
- **látky rastlinného pôvodu** – rastliny so psychoaktívnymi vlastnosťami; medzi najčastejšie sa vyskytujúce patria *Kratom* (rastlina, ktorá má v nízkych dávkach stimulačné účinky a vo vyšších dávkach pôsobí ako sedatívum), *Salvia divinorum* (rastlina obsahujúca aktívnu zložku salvinorin, ktorá má halucinogénne účinky), *Khat* (rastlina obsahujúca stimulanty katinón a katín, ktoré sa uvoľňujú prostredníctvom žuvania jej listov),
- **iné látky** – látky ako *aminoindány* (látky so stimulačným účinkom majúce výrazný vplyv na emočné cítenie a sociálne vzťahy), *látky podobné fencyklidínu (anjelský prášok)* a *tryptamíny* (látky s halucinogénnym účinkom, ktoré sa často vyskytujú voľne v prírode, napr. v hubách a rastlinách, avšak prevažná časť z nich je aj umelo syntetizovaná v laboratóriách).²⁶

Väčšina nových psychoaktívnych látok je do Európy dovážaná vo forme práškov najmä z Číny a Indie. V Európe sa následne spracúvajú, balia a predávajú ako výrobky „legal highs.“ Tieto výrobky sú s cieľom predísť kontrolám označované často ako „výskumné chemikálie“ alebo „výživa pre rastliny“ s upozornením, že výrobok nie je určený na ľudskú spotrebu.²⁷ Mnohé z týchto nových drog sa používajú dokonca zákonne ako lieky. Podľa Európskej správy o drogách bolo v roku 2013 do systému včasného varovania EÚ (EWS)²⁸ oznámených až 81 ďalších nových drog. Počet nových psychoaktívnych látok, ktoré sú doteraz monitorované, tak prekročil 350. Začlenenie týchto látok medzi kontrolované látky prostredníctvom legislatívy si na rozdiel od rýchlosti, akou sa nové psychoaktívne látky dostávajú na trh, vyžaduje určitý čas. To znamená, že v čase, keď sa medzi kompetentnými orgánmi či už na európskej úrovni, alebo národných úrovniach rokuje o nových právnych predpisoch v tejto oblasti, na trhu dynamicky rastie množstvo a rozmanitosť nových psychoaktívnych látok.

²⁶ Zdroj: Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej republiky. [online]. [cit. 2015-05-05]. Dostupné na internete: <<http://www.infodrogy.sk/indexAction.cfm?module=Library&action=GetFile&DocumentID=1063>>

²⁷ Európska správa o drogách, s. 27.

²⁸ EWS – Európsky systém včasného varovania.

Obrázok 3 Počet a hlavné skupiny nových psychoaktívnych látok oznámených prostredníctvom systému včasného varovania EÚ za roky 2005 – 2013.
(Zdroj: Európska správa o drogách.)

Do slovenského národného systému EWS²⁹ bolo podľa tlačovej správy Ministerstva zdravotníctva SR³⁰ od roku 2005 hlásených viac ako 250 záchytov nových psychoaktívnych látok. Znáмым fenoménom sú na slovenskom drogovom trhu aj dizajnérske drogy (smart drugs).

V rámci predaja uvedených látok dominujú inzertné webové portály. Internet zohráva najvýznamnejšiu a kľúčovú úlohu predovšetkým na trhu s novými psychoaktívnymi látkami. „V roku 2013 agentúra EMCDDA identifikovala približne 650 webových stránok predávajúcich tieto látky Európanom“.³¹ Zároveň rastie aj záujem o psychoaktívne látky prírodného charakteru, ako sú rôzne huby, rastliny či bylinné zmesi. Pri komunikácii medzi inzerentom a kupujúcim sa najčastejšie využíva e-mail, Skype, ICQ, Twitter a pod.

²⁹ Rozhodnutím Rady Európy 2005/387/SVV z 10. mája 2005 o výmene informácií, hodnotení rizika a kontrole nových psychoaktívnych látok bola každému členskému štátu EÚ uložená povinnosť vybudovať systém včasnej výmeny informácií medzi zúčastnenými subjektmi na národnej aj medzinárodnej úrovni – tzv. **Systém včasného varovania**. Hlavným cieľom tohto systému je vytvorenie efektívneho mechanizmu na systematický zber a rýchlu výmenu informácií o nových psychoaktívnych látkach, ktoré sa po prvýkrát objavili na európskej drogovej scéne. Úlohou tohto systému je aj minimalizovať negatívne zdravotné a sociálne dôsledky užívania týchto nových látok.

(Zdroj: http://www.infodrogy.sk/index.cfm?module=ActiveWeb&page=WebPage&s=early_warning_system.)

³⁰ Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej republiky. Dizajnérske drogy – novodobý fenomén stavia celú EÚ do pozornosti. [online]. [cit. 2014-11-04]. Dostupné na internete <<http://www.health.gov.sk/Clanok?dizajnerske-drogy-novodoby-fenomen-stavia-celu-eu-do-pozoru>>.

³¹ Drogy na meniacom sa európskom trhu – analýza EMCDDA 2014. [online]. [cit. 2015-02-06]. Dostupné na internete: <www.infodrogy.sk/indexAction.cfm?module=Library&Action=GetFile&DocumentID=1090>.

Záver

Drogový problém sa v súčasnosti stal jedným z hlavných nebezpečenstiev ohrozujúcich život a bezpečnosť ľudí. Trh s drogami je tak v celej Európe, ako aj na Slovensku veľmi dynamický, inovatívny, vyznačuje sa schopnosťou rýchleho prispôsobenia sa vo všetkých oblastiach, či už napr. dopytu po drogách, alebo aj v oblasti kontrolných opatrení štátov. Trendy v oblasti situácie súvisiacej s nelegálnymi látkami v SR je možné podľa Šteliara³² celkovo zhrnúť do nasledujúcich hlavných bodov:

1. užívanie heroínu v SR od začiatku 21. storočia dlhodobo klesá,
2. pokles užívania heroínu sa prejavil aj v poklese injekčného užívania drog,
3. s poklesom užívania heroínu je možné pozorovať nárast užívania stimulancií amfetaminového typu, ako sú extáza, amfetamín a najmä pervitín,
4. paralelne s užívaním stimulancií dochádza aj k nárastu užívania marihuany sprevádzanému zvyšovaním koncentrácie hlavnej účinnej látky,
5. zvyšuje sa počet užívateľov, ktorí kombinujú užívanie viacerých drog,
6. celkovo sa rozšírila rozmanitosť ponuky drog spolu s ich marketingom a využívaním internetu na ich propagáciu a predaj.

Literatúra

BLAŽEJOVSKÝ, M. 2011. Psychologické aspekty drogovej kriminality. In *Bulletin Národnej protidrogovej centrály*. ISSN 1211-8834, 2011, roč. 17, č. 3, s. 8 - 13.

BUČKOVÁ, I. 2012. Omamné a psychotropné látky a drogová trestná činnosť. In *Sociálna prevencia*. [online]. 2012, roč. 7, č. 1. [cit. 2014-11-03]. Dostupné na internete: <www.infodrogy.sk/indexAction.cfm?module=Library&Action=GetFile&DocumentID=982>. ISSN 1336-9679.

Drogy na meniacom sa európskom trhu – analýza EMCDDA 2014. [online]. [cit.2014-11-05]. Dostupné na internete: <www.infodrogy.sk/indexAction.cfm?module=Library&Action=GetFile&DocumentID=1090>.

Európska správa o drogách: Trendy a vývojové zmeny. 2014. [online]. [cit. 2014-12-12]. Dostupné na internete: <<http://www.emcdda.europa.eu/publications/edr/trends-developments/2014>>.

Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej republiky. *Dizajnérske drogy – novodobý fenomén stavia celú EÚ do pozornu*. [online]. [cit. 2014-11-04]. Dostupné na internete: <<http://www.helath.gov.sk/Clanok?dizajnerske-drogy-novodoby-fenomen-stavia-celu-eu-do-pozoru>>.

Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej republiky. 2014. *Medzi drogovou závislosťou dominuje pervitín a kanabis*. [online]. [cit. 2015-01-27]. Dostupné na internete: <<http://www.health.gov.sk/Clanok?medzi-drogovo-zavislymi-dominuje-pervitin-a-kanabis>>.

Národné centrum zdravotníckych informácií. 2014. *Drogová závislosť – liečba užívateľa drog v SR 2013*. [online]. [cit. 2015-03-09]. Dostupné na internete: <<http://www.nczisk.sk/Documents/publikacie/2013/zs1444.pdf>>.

Národná správa o stave drogovej problematiky za rok 2013. [online]. [cit. 2014-11-05]. Dostupné na internete: <<http://www.emcdda.europa.eu/html.cfm/index228503EN.html>>.

Národné monitorovacie centrum pre drogy. *Národná správa pre EMCDDA – Stav drogových závislostí a kontrola drog v SR*. [online]. [cit. 2014-11-03]. Dostupné na internete:

³² ŠTELIAR, M. Dvadsať rokov monitorovania drogovej situácie na Slovensku. [online]. [cit. 2014-11-04]. Dostupné na internete: <<http://www.nocka.sk/socialna-prevencia/bulletin-dvadsatrokov>>.

<http://www.infodrogy.sk/narodnasprava/index.cfm?module=ActiveWeb&page=WebPage&s=04_10>.

Národné monitorovacie centrum pre drogy. 2013. *Stav drogovej problematiky na Slovensku – Súhrn Výročnej správy NMCD o stave drogovej problematiky v roku 2012* [online]. 1. vyd. Košice: Equilibria, s.r.o., 2013. [cit. 2014-11-05]. Dostupné na internete: <www.infodrogy.sk/indexAction.cfm?module=Library&action=GetFile&DocumentID=1072>. ISBN 978-80-8143-088-6.

NOVOTNÝ, V. 2013. *Špeciálna psychiatria*. 2. vyd. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2013. 245 s. ISBN 978-80-223-3372-6.

SMILKOVÁ, E. 2012. *Efektívna drogová prevencia v školách a školských zariadeniach*. 1. vyd. Bratislava: Metodicko-pedagogické centrum v Bratislave, 2012. 56 s. ISBN 978-80-8052-409-8.

Správa o stave a vývoji drogovej scény na území Slovenskej republiky za rok 2013. [online]. [cit. 2014-11-05]. Dostupné na internete: <<http://infoweb.minv.sk/info/pripkonania/nka/210214>>.

Systém včasného varovania. [online]. [cit. 2015-02-06]. Dostupné na internete: <http://www.infodrogy.sk/index.cfm?module=ActiveWeb&page=WebPage&s=early_warning_system>.

ŠTELIAR, M. *Dvadsať rokov monitorovania drogovej situácie na Slovensku*. [online]. [cit. 2014-11-04]. Dostupné na internete: <<http://www.nocka.sk/socialna-prevencia/bulletin-dvadsatrokov>>.

Výročná správa o stave drogovej problematiky na Slovensku za rok 2008. [online]. [cit. 2014-11-10]. Dostupné na internete: <<http://www.infodrogy.sk/indexAction.cfm?module=Library&Action=GetFile&DocumentID=777>>.

Key words: narcotic drugs, psychotropic substances, drug market, drug seizures, drug use

Summary

The paper is focused on the characteristics of the drug scene of the Slovak Republic. It deals with current trends in the Slovak drug market. The authors pay attention to the most commonly abused drugs and psychotropic substances and to development of the number of drugs seized in Slovakia in the period 2005 – 2014. The paper also deals with a drug use in general population.

JUDr. Jana Cagaňová
Oddelenie vedy a vedeckých projektov
Akadémia PZ v Bratislave
e-mail: jana.caganova@minv.sk

Mgr. Michaela Kiššová
Katedra kriminológie
Akadémia PZ v Bratislave
e-mail: michaela.kissova@minv.sk

Recenzent: PhDr. Magdaléna Ondicová, PhD.